

про імміграцію. Відповідні законодавчі акти були прийняті в період правління правої коаліції.

Програвши "лобову атаку" на підвалини італійської держави, Ліга Півночі заручилася підтримкою односторонніх, запропонувавши амбіційну програму деволуції. Суть проекту закону, винесеного на загальноіталійський референдум в 2006 р., полягала у передачі регіонам основних функцій законодавчої влади, у розвитку місцевого самоврядування, що позбавляло центральну владу важливих державних важелів. Однак дві третини учасників референдуму того разу відкинули цю новацію.

На даний момент йде поступове виживання італійців з краю, адже дедалі всім заправляють німецькомовна більшість, що фактично перетворилася на привілейований клас. Дуже ускладнена міграція італійців до Південного Тіролю, де дуже високі податки, а державні субсидії надаються не відразу. Але навіть ті італійці, які там жили, потихеньку виїжджають.

Тим часом правляча партія Південного Тіролю намагається умовити Австрію внести законопроект про необхідність самовизначення Південного Тіролю, з метою возз'єднати його з Північним. Екстремістська діяльність наразі відверто не проявляється, проте варто пам'ятати, що протягом 50-80-х рр. XX ст. тут було здійснено понад 300 терористичних актів.

Список використаних джерел

1. Wolff S. Disputed Territories: The Transnational Dynamics of Ethnic Conflict Settlement / Wolff S. – N.Y., Oxford. – 2003 – 254 p.
2. Boeckler S. The South Tyrol: 75 Years of Ethnic Conflict And Peaceful Coexistence / Boeckler S. // Minorities In the Federal Republic of Yugoslavia. – Belgrade, 1995 – 310 p.
3. Alcock A. The History of the South Tyrol Question / Alcock A. – London, 1970. – 457 p.
4. Cole J. The Hidden Frontier / Cole J., Wolf E. – N.Y., London, 1974 – 187 p.
5. Peterlini O. Autonomie und Minderheitenschutz in Trentino-Südtirol / Peterlini O. – Vienna, 1997 – 267 p.
6. Cento Bull A., Gilbert M. The Lega Nord and the Northern Question in Italian Politics. – N.Y., 2001. – P.42

Надійшла до редколегії 10.06.13

И. Мингазутдинов, канд. ист. наук, доц.
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

СЕПАРАТИЗМ ЮЖНОГО ТИРОЛЯ В КОНТЕКСТЕ МЕЖЭТНИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ В ЕВРОПЕ

Рассматривается проблема национального самоопределения немецкоязычного населения Севера Италии, которая на протяжении многих десятилетий представляет собой дестабилизирующий фактор в итальянской политике, а также отрицательно влияет на стабильность межэтнических отношений в Европе.

Ключевые слова: Европа, сепаратизм, этничность, Южный Тироль.

I. Mingazutdinov, Ph.D. in History, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE SOUTHERN TYROL SEPARATISM IN ITALY

The problem of ethnic self-determination of the German-speaking population in Northern Italy is examined. The above issue has been considered as one of destabilising factors in Italian politics, which also has negative impact on stability of interethnic relations in Europe.

Keywords: Europe, separatism, ethnicity, South Tyrol.

УДК 341.218.2(477)

В. Головченко, д-р політ. наук, проф.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ВИХІД ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ НА МІЖНАРОДНУ АРЕНУ: ЗДОБУТКИ Й ПРОРАХУНКИ

У статті висвітлюються маловідомі обставини виходу Західноукраїнської Народної Республіки на арену міжнародної діяльності. Особливої уваги надається з'ясуванню місця західноукраїнського питання в повоєнних планах держав Антанті і США.

Ключові слова: зовнішня політика, повстання, держава, дипломатія, нація.

Дипломатія й зовнішня політика Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), незважаючи на те, що міжнародно-правові аспекти східногалицького питання не виходили з поля зору як української (і радянської, й діаспорної), так і польської історичної науки, все ще потребує серйозного дослідження. В працях українських науковців на Заході [5-7; 11], представників історичної школи УРСР [3; 4; 10], польських дослідників [12; 15] міжнародна діяльність уряду ЗУНР розглядалася лише побіжно й схематично, а радянськими істориками, як правило, й упереджено, виключно крізь призму т.зв "класових інтересів", коли окремі, невідгідні для офіційної ідеології, сюжети свідомо оминалися, а політика тогочасних українських лідерів априорі визначалася як "прислужництво світовому імперіалізму". Чи не найбільше відчувався брак широкої джерельної, передусім архівної, бази, що й не дивно, адже в перипетях війни та емігрантського життя багато документів, які стосувалися зовнішньополітичної діяльності ЗУНР, не збереглися, а ті, що все-таки дійшли до нас, часто хибують на фрагментарність.

Як відомо, згідно схваленого Українською Національною Радою у Львові 13 листопада 1918 р. "Тимчасового основного закону про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії", територія ЗУНР формально охоплювала етнічно українські частини Галичини й Буковини та угорських комітетів Закарпаття (згідно етнографічної карти імперії Габсбургів Карла Черніга). Відповідно до еволюції державного статусу й головних напрямів зовнішньої політики ЗУНР, її дипломатію доцільно поділити на три етапи: 1) 9 листопада 1918 – 22 січня 1919 рр.; 2) 22 січня – листопад 1919 р.; 3) грудень 1919 – 14 березня 1923 рр. Загальне керівництво дипломатичною діяльністю ЗУНР (22 січня – 17 грудня 1919 р. – Західної області УНР) здійснював голова президії Української Національної Ради Є.Петрушевич; оперативне – державні секретарі зовнішніх справ В.Панейко (9 листопада 1918 – 3 січня 1919 рр.), Л.Цегельський (4 січня – 9 березня 1919 р.), М.Лозинський (10 березня – 17 квітня 1919 р.) й уповноважені в закордонних справах екзильного уряду

ЗУНР у Відні С.Витвицький (18 квітня 1919 – січень 1921 рр.) і К.Левицький (січень 1921 – 14 березня 1923 рр.).

Одним із головних завдань, які постали перед новоутвореною ЗУНР, власне, й було формування зовнішньої політики, визначення її пріоритетів, утворення відповідного зовнішньополітичного апарату тощо. Ситуація значно ускладнювалася кількома вагомими чинниками. По-перше, крім того, що з початку свого існування територія ЗУНР стала об'єктом зазіхань і військової агресії з боку сусідніх країн, галицьке керівництво опинилося у фактичній міжнародній ізоляції. Однобока орієнтація на Австро-Угорщину й Німеччину під час Першої світової війни означала цілковиту відсутність зв'язків віденської Української парламентарної репрезентації, на основі якої 18 жовтня 1918 р. у Львові й було сформовано Українську Національну раду, з урядами держав Антанти і США.

З наближенням кінця війни Є.Петрушевич намагався якось виправити ситуацію й майже на два місяці затримався в австрійській столиці, щоб безпосередньо вийти на країни-переможці. Вже 20 листопада 1918 р. посол Британії в Швейцарії переслав своєму міністру закордонних справ – А.Дж.Бальфуру ноту, вручену йому депутатом Української Національної Ради Є. Левицьким. У документі повідомлялося про заснування західноукраїнської держави й початок польсько-українського збройного конфлікту [16, с.198]. Через кілька днів посланник Швеції у Вашингтоні Екенгрєн передав держсекретареві США Р.Лансінгу лист-звернення Є.Петрушевича до В.Вільсона. Голова УНРади рішуче відкидав польські зазіхання на Східну Галичину й просив про допомогу, дипломатично посилаючись на "більшовицьку небезпеку".

А 21 листопада вже посол гетьманату П. Скоропадського в Швейцарії й уродженець галицького Чортківського округу, один з ініціаторів створення українського червоного хреста Є.Лукашевич вручив послові США копію ноти свого колеги у Відні – В.Липинського до Польської ліквідаційної комісії в Кракові з протестом щодо фальсифікації поляками драматичних подій у Львові. Саме того дня увечері українські підрозділи за наказом Головного коменданта – полковника Г. Стефаніва, досить-таки безпідставно, почали залишати свої позиції в столиці ЗУНР під тиском польських повстанців. Український посол у Відні наголошував, що галичани створили свою державу "згідно з принципом самовизначення націй, проголошеним Вільсоном" [8, с.45].

Лише така постановка питання й була доречною, оскільки голова Польського національного комітету в Парижі Р.Дмовський під час перебування в США у меморіалі до В.Вільсона від 8 жовтня 1918 р. таким чином обґрунтовував потребу інкорпорації західноукраїнських земель Польщєю: "Український національний рух, існування якого не можна заперечити, не охопив усього українського населення, значна частина якого є несвідомою та національно байдужою, ані витворив достатньо чисельного і незалежного українського інтелектуального класу... Якщо під австрійським пануванням уряди Галичини знаходяться в руках поляків, то це не означає, що вони були в привілейованому становищі, але тільки те, що в цьому краю немає іншого елемента, який був би здатен забезпечити його адміністрацію. Тому найближчим часом польська адміністрація є єдино можлива для нормального розвитку і поступу цієї землі" [13, с. 608-609].

В.Панейко після вступу 9 листопада 1918 р. на посаду державного секретаря закордонних справ, зі свого боку, ініціював відправку на ім'я В.Вільсона дипломатичної ноти, в якій, зокрема, наголошувалося: "Утворивши державу 19 жовтня 1918 р. у Львові, ми визначили гра-

ницю цієї держави тільки провізорно, очікуючи Вашого рішення, пане Президенте, стараючись оминати захоплення навіть найменшого клаптика землі, який не був населений українцями в переважній більшості, і дотримуючись справедливих принципів Ваших, Пане Президенте, у цих границях, Українська Національна Рада представляє цю державу і старається не допустити ніякого нелюдського вчинку, а при тім не допускається насильного переступлення влади, яку вона має в руках".

Крім того, було висловлено прохання до США виступити посередником у врегулюванні українсько-польського збройного конфлікту. Проте жодної офіційної відповіді від Білого дому не було отримано (незважаючи на активні виступи української діаспори в США), хоча для отримання інформації Британія, Франція і США, починаючи з листопада 1918 р., направили до Варшави і Львова низку своїх представників та місій.

На початку лютого 1919 р. В. Панейко, очікуючи дозволу на в'їзд до Парижа для участі в мирній конференції, зупинився у Швейцарії, де мав розмову з британським дипломатом Сейврі. Як інформував Лондон посол Британії в Берні Г.Румболд, Панейко заявив, що прибув "з надією встановити зв'язки з представниками союзників". Висловивши сподівання, що уряди Британії й США із розумінням поставляться до української справи, на відміну від Франції, яка "не може позбавитись бажання відновити за будь-яку ціну велику Росію", Панейко стверджував, що Східна Галичина "може стати ядром розбудови стабільної української держави", але галицькі українці погодяться на союз із Наддніпрянською Україною, лише маючи гарантію, що вона залишиться повністю незалежною від Росії [9, с. 117]. Така аргументація яскраво свідчила, що галицькі лідери погано уявляли справжні цілі британської політики в регіоні, яка зводилася тоді до необхідності збереження територіальної єдності Росії й не підтримувала національні рухи на її території.

Але Є.Петрушевич і голова Державного секретаріату ЗУНР К.Левицький, усе-таки розраховували на підтримку президента США. Їхні сподівання ґрунтувалися не лише на деклараціях американського президента, а й на активній діяльності заокеанської української діаспори. Утворення незалежної ЗУНР викликало хвилю національно-патріотичних почуттів українців-емігрантів у США і Канаді, настрої й думки яких висловила 13 листопада 1918 р. газета "Український голос": "Гарматна війна закінчилася, однак заведення справедливості, переміна границь і освободження поневолених народів доперва починається. Наші родини в Європі через століття добивалися освободження і тепер спільно з іншими поневоленими народами звертаються до делегатів на мировій конференції... Тому ми мусимо помочі своїм родимцям в Європі у справі. За допомогою преси й іншими способами мусимо предложити справу наших родимців в Європі перед співгромадянами і правительством. Мусимо вислати також делегата на мирову конференцію, аби інформувати урядових делегатів альянтських держав про справу України і щоби допомогти українським урядовим делегатам уложити справу освободження України".

Організатором і координатором різноманітних акцій на підтримку дипломатичних зусиль ЗУНР у США був Український народний комітет (УНК) на чолі з апостольським адміністратором для галицьких греко-католицьких парафій отцем П.Понятишином. Ще до відкриття Паризької мирної конференції, він разом із головним редактором "Свободи" (Джерсі-Сіті) В. Лотоцьким та головою Української народної ради в Америці С. Ядловським прибув до Вашингтона й встановив зв'язок із сенатським Комітетом у закордонних справах, що фор-

мував міжнародну політику США. Керівникам УНК удалося схилити на свій бік кількох впливових сенаторів, зокрема майбутнього президента Франкліна Делано Рузвельта, який під час дискусії у сенаті заявив: "Фінляндія, балтійські провінції, Литва й Україна мусять бути незалежними".

Щоправда, й відновлена Річ Посполита мала впливових патронів в оточенні президента США, серед них і професора-полоніста Р.Лорда, що очолював Східноєвропейське відділення спеціальної групи "The Inquiry", створеної на початку вересня 1917 р. з півтори сотні науковців для підготовки аналітичних матеріалів урядові США, які стали б у нагоді на повоєнній мирній конференції. У квітні 1918 р. він представив держдепартаменту меморандум на 110-ти (!) сторінках під назвою "Проблема Східної Галичини", де дійшов висновку, що з погляду "абстрактної справедливості" край із 58 % етнічного українського населення, звичайно, слід приєднати до України. Проте з урахуванням "доцільності й практичних міркувань", оскільки "інтелектуально, економічно й культурно" поляки стоять вище, а в господарському сенсі територія більше тягє до Польщі, її бажано віддати останній. На авторитетну думку Р.Лорда, наддніпрянська Українська Народна Республіка не надто потребувала галицької провінції, бо й без неї "досить велика". Та й проблематичною тоді американському експертові видавалася сама можливість тривалого існування незалежної Української держави, яку ніби-то знову буде включено до складу Росії, а поширювати російський кордон до Карпат "навряд чи бажано".

Сильна Польща, переконував високопосадовців Р.Лорд, "потрібна Європі", а найкраща можливість зробити Польщу такою – віддати їй Східну Галичину, такий варіант буде "найкращим розв'язанням проблеми". Однак, у разі, якщо все ж буде вирішено об'єднати Східну Галичину з Україною, професор пропонував включити до Польщі щонайменше чотири райони, які забезпечать Варшаві відносно вигідний стратегічний кордон по Сяну [8, с.41]. В іншій доповіді щодо північно-східних меж майбутньої Польщі Р.Лорд безапеляційно стверджував, ніби серед білорусів і українців не спостерігається "жодної форми національного руху". А в листопаді 1918 р. він наполягав, що "немає причини для створення незалежної України", оскільки "ні раніше, ні тепер там не було й немає великого бажання до відокремлення" від Росії, й навіть що обидва народи "пов'язані економічно, мають єдину церкву, літературу та ідеали" [8, с. 30].

Але президент В.Вільсон і держсекретар США Р.Лансінг висловлювалися проти прилучення Східної Галичини до Варшави. Це пояснювалося, передусім, неясністю ситуації в етнічній Росії, де вирувала громадянська війна. А вже анексія Східної Галичини, як відомо, була метою Російської імперії в Першій світовій війні, й у разі перемоги в громадянській війні "білих" Антанта і США не могли не рахуватися з російськими претензіями на "спадщину Ярослава Мудрого", а тому спочатку схилилися до існування Польської держави в етнічних кордонах. У рефераті створеного "верховним правителем" адміралом О.Колчаком Підготовчого комітету до мирних переговорів чітко зазначалося, що "Русь Галицька, Прикарпатська і Буковина повинні бути приєднані до Росії, при цьому західний кордон Росії має безпосередньо сусідити зі Словаччиною" [17, с. 25]. Головнокомандувач Добровольчою армією А.Денікін також визнавав незалежність Польщі на засадах березневої 1917 р. декларації Тимчасового уряду, тобто без Східної Галичини [2, с. 237].

Тому не дивно, що ще в травні-липні 1917 р., тобто відразу після вступу США у світову війну, експерт держде-

партаменту А.Путні в підготовлених ним трьох меморандумах з польського питання критично поставився до великопольського націоналізму щодо українців і євреїв. Східну ж Галичину він пропонував приєднати до автономної України, що, в свою чергу, мала стати частиною реформованої на кшталт США Російської федерації [21, с.122].

Реальна ж перспектива появи українського питання на порядку денному американської дипломатії в повоєнному урегулюванні в Європі окреслилася, коли наприкінці жовтні 1918 р. видавець впливової "New York World" Ф.Кобб і секретар "The Inquiry" – журналіст В.Ліпман на прохання радника президента – Е.Гауза підготували коментар-пояснення до "Чотирнадцяти пунктів". Власне в запропонованому В.Вільсоном Конгресові США 8 січня планові гармонійного повоєнного устрою в п.10 йшлося про надання народам Австро-Угорщини можливості автономного розвитку, а в п.13 застерігалось, що незалежна Польська держава повинна включати області, "заселені без сумніву польським населенням".

Коментарі ж склалися з урахуванням тих міжнародно-політичних чинників, які набули ваги після прилучення "Чотирнадцяти пунктів", і тому містили пропозицію визнання де-факто урядів, що утворилися на території колишньої Російської імперії. "Основне питання полягає в тому, – наголошувалося в документі, – чи варто вважати російську територію рівнозначною території, що раніше належала Російській імперії. Ясно, що це не так, оскільки пункт 13-й передбачає створення незалежної Польщі, – умову, яка виключає відновлення території імперії. Те, що визнано правильним для поляків, зрозуміло, має бути так само визнано й для фінів, литовців, латишів, а, можливо, також для українців".

А п.10-й пояснювався таким чином, що "Західна Галичина, без сумніву, польська, Східна Галичина великою мірою українська (русинська) і в жодному разі не належить до Польщі". Тому, застерігалось в коментарі до п.13, "на сході Польща не повинна отримати території, де переважають литовці чи українці" [20, с. 202-204].

Щоправда, автори документу в звичному для американської політичної думки дусі радили урядові заохочувати федеративні зв'язки на сході Європи. Це, на переконання офіційного Вашингтона, мало, з одного боку, забезпечити право окремих націй на самовизначення, а з іншого – запобігти балканізації Центрально-Східної Європи та утворенню територіально малих і нежиттєздатних держав.

Тому в рекомендаціях американських експертів з територіальних проблем від 21 січня 1919 р. наголошувалося, що Східна Галичина "має бути приєднана до Польщі лише в тому разі, коли Україна перебуватиме в теперішньому стані хаосу, і тільки як провінція із самоврядуванням, якій Ліга Націй гарантує право вирішити пізніше свою незалежність... Якщо ж Україна виявить життєздатність, то спірна територія повинна бути передана їй" [18, с. 224-228]. З такою позицією США й прибули на Паризьку мирну конференцію, тобто, як зазначив британський дослідник Г.Еллок, "президент Вільсон і його колеги приїхали до Парижа з принципами, але без плану їхнього втілення" [14, с. 311]. Міжнародно-правовий статус Східної Галичини, таким чином, ставився в залежність від подальшого розвитку військово-політичних подій у Східній Європі.

Водночас, як це часто бувало на різних етапах будівництва незалежної національної української державності, давався взнаки брак кваліфікованих кадрів, досвідчених дипломатів тощо. Нарешті, сама ідея утворення самостійної західноукраїнської держави, як уже зазначалося, була зустрінута світовим співтовариством з відвертою прохолодою, хоча східногалицьке питання

й стояло на порядку денному роботи Паризької мирної конференції. В такій ситуації голова Є.Петрушевич та уряд ЗУНР вирішували три головні завдання: 1) якомога вигіднішого об'єднання з Українською Народною Республікою на сході; 2) виходу з міжнародної ізоляції, що означало здобуття прихильності країн Антанти; 3) налагодження відносин з найближчими сусідами: Чехословацькою Республікою, УНР та Румунією. Крім того, існувала гостра потреба в організації центрального апарату зовнішньополітичного відомства та дипломатичних представництв за кордоном.

Як уже зазначалося, в сформованому 9 листопада 1918 р. уряді ЗУНР – Державному секретаріаті – посаду держсекретаря закордонних справ обійняв 35-літній випускник юридичного факультету Львівського університету і головний редактор найвпливовішої львівської української газети "Діло" В.Панейко. Але в умовах польсько-української війни з організацією Держсекретаріату закордонних справ зволікалося до грудня, коли уряд ЗУНР переїхав до Тернополя, а потім до Станіслава. Заступником В.Панейка став ще один правник, колишній депутат рейхсрату Австрії й член Української Національної Ради Л.Цегельський. Після від'їзду держсекретаря на Паризьку мирну конференцію, Л. Цегельський з 4 січня 1919 р. фактично керував роботою галицької дипломатії в якості секретаря без портфеля до 10 березня, коли ці функції перебрав М.Лозинський (формально обов'язки державного секретаря закордонних справ покладалися на голову уряду С.Голубовича). До невеликого штату держсекретаріату було зараховано також бельгійського громадянина і великого симпатика українців Галичини о. Франца Ксаверія Бонна, колишнього голову правління окупованої румунами Буковини – В.-С.Залозецького-Саса, правника Я. Олесницького, члена президії Української Національної Ради С.Витвицького, фінансиста О.Кульчицького та кількох членів технічного персоналу.

Водночас тривало створення закордонних представництв та місій, насамперед держсекретаріат і парламент ЗУНР прагнули забезпечити свої інтереси в країнах, що постали на теренах колишньої Австро-Угорщини. Вже наприкінці 1918 р. Є.Петрушевич призначив своїх представників до Австрії й Німеччини (землевласник і екс-сенатор рейхсрату М.Василько), Чехословаччини (з 18 грудня 1918 р., професор-славист Чернівецького університету й колишній депутат рейхсрату С.Смаль-Стоцький), Угорщини (майор Я. Біберович). У вересні 1919 р. до Югославії було вислано місію на чолі з колишнім керівником пресової служби Галицької армії Г.Микитеєм, водночас вона мала представляти й інтереси УНР. Відень взагалі став центром всієї міжнародної діяльності ЗУНР, своєрідним містком, що зв'язував Станіслав з осередком європейської політики. Це пояснювалося як історичною традицією, пов'язаною з участю українців у роботі австрійського парламенту, так і з відносно прихильним ставленням Австрійської Республіки до ЗУНР. Причому віденський уряд був єдиним, хто визнавав легітимність представників ЗУНР на своїй території, крім того, західноукраїнські делегати брали участь у роботі Ліквідаційної комісії, утвореної у Відні для розподілу активів і майна колишньої Австро-Угорщини.

Однією з найбільших заслуг В.Панейка в якості державного секретаря зовнішніх справ ЗУНР стало започаткування на двосторонньому рівні процесу возз'єднання її з Великою Україною. Він передбачливо налагодив контакти з антигетьманською опозицією (Український національний союз В.Винниченка і М.Шаповала) та забезпечив підписання 1 грудня 1918 р. у Фастові "Передвступного договору" між Радою державних секрета-

рів і Директорією (підписи поставили В.Винниченко, С.Петлюра, П.Андрієвський і Ф.Швець) про об'єднання в майбутньому відновленої УНР і ЗУНР у єдину державу.

На той час під враженням миттєвого краху, здавалося б непорушної, Німецької імперії й такої комфортної для східногалицьких політиків ліберальної Австро-Угорщини, а також постанов на уламках останньої низки демократичних республік, серед більшості членів Української Національної Ради ствердилася думка, що гетьманат П.Скоропадського був лише прикрим антрактом, після чого продовжиться розбудова Української Народної Республіки, започаткована київською Центральною Радою. На подібних суспільно-економічних засадах, здавалося б, мала будуватися і ЗУНР. Її представники – Л.Цегельський і доктор права, адвокат Д.Левицький, що потрапив у російський полон і після звільнення перебрався до Києва, де став секретарем опозиційного Українського національного союзу, зафіксували своїми підписами в "Передвступному договорі" "непохитний намір" ЗУНР "перестати існувати як окрема держава, а натомість увійти з усією територією й населенням як складова державної цілості, в Українську Народну Республіку".

На такому оптимістичному тлі певним дисонансом виглядав 4-й, передостанній, пункт угоди, що наголошував на "окремішностях життя" ЗУНР, витворених "історичними обставинами, окремими правовими інституціями та культурними й соціальними різницями". Тому договірні сторони зійшлися на наданні ЗУНР "територіальної автономії, котрої межі означить у хвилі реалізації злуки обох Республік в одну державну цілість окрема спільна комісія", чіє рішення мали ратифікувати "компетентні законодавчі й правительственні органи обох Республік". Тоді ж "установлені будуть детальні умови злуки обох держав" [1, с. 254-256].

В критичних умовах затримки наступу повстанських військ Директорії на Київ і двоїстої позиції Великої німецької солдатської ради щодо евакуації окупаційних військ на батьківщину і їхнього невтручання в українські справи, неприхильного ставлення Антанти й анулювання Брестського мирного договору Кремлем, активізації Добровольчої армії А.Денікіна на південному сході й поляків на Волині та Холмщині зазначена дилема залишилася поза увагою керівників антигетьманського повстання. Не випадково, напередодні фаєвської угоди, 28 листопада 1918 р., В.Винниченко занотував у щоденнику: "Можливо, що справу захоплення влади у даний момент ми програли. 75 шансів за поразку під Києвом, за безладне тікання нового недисциплінованого війська, за остаточне розбиття нас німцями та Антантою" [1, с. 157].

Але в недалекому майбутньому колізія між задекларованим наміром керівництва ЗУНР інтегруватися в УНР і утворити "справді одну неподільну державну одиницю" та прагненням зберегти доволі широку територіальну автономію могла породити чимало проблем на міжнародно-дипломатичному фронті (й не тільки на ньому). До того ж під час обговорення на засіданні Української Національної Ради 17 грудня питання про злуку неодноразово лунали пропозиції відкласти його реалізацію до визволення Львова.

Справа в тому, що переговори з новоствореним Польським народним комітетом, які почалися вже 2 листопада 1918 р. за участю митрополита Андрея Шептицького і депутатів Української Національної Ради К.Левицького, М.Лозинського, Л.Бочкевича, Р. Перфецького і С.Федака, зазнали невдачі. Польський комітет, що претендував на отримання всієї повноти влади в Галичині, категорично відкинув українські пропозиції стосовно встановлення міждержавного кордону по р.Сан та надання культурної автономії полякам і євре-

ям на території відновленої Речі Посполитої. Це зробило неминучою українсько-польську війну 1918-1919 рр.

Така ж доля спіткала перемовини про укладення українсько-польського перемир'я з представником Антанти – членом французької місії в Румунії старшим лейтенантом Віллемом, який прибув до Львова 18 листопада 1918 р. Їх за дорученням уряду ЗУНР вів М.Лозинський. Хоча Ю.Піلسудський, що був заклопотаний створенням регулярної польської армії, через довірених осіб і пропонував українцям мир в обмін на автономію Галичини в кордонах відновленої Речі Посполитої [19, с.13-24], вже 20 листопада дискусії зайшли в глухий кут. Командувач Галицькою армією Г.Стефанів рішуче виступив проти припинення бойових дій із гуманістичних мотивів, як це пропонували поляки, а ті, зі свого боку, заявили, що ніколи не зречуться своїх прав на Львів. Віллем прямо зазначив, що Польщу Антанта вже визнала, а України не визнавала й не визнає в майбутньому. Удосвіта 22 листопада 1918 р. поляки без опору опанували залишений українським військом Львів, новий фронт аж до травня 1919 р. півкільцем з півночі, сходу й півдня охоплював місто.

УНРада перебралася до нової столиці ЗУНР – Станіслава й 3 січня 1919 р. одноголосно ухвалила "торжественно з'єднання з нинішнім днем Західноукраїнської Народної республіки з Українською Народною Республікою в одну, одноцілну суверенну Народну Республіку". Тоді ж було ратифіковано "Передвступний договір" і доручено Державному секретаріату "негайно розпочати переговори з Київським правительством для сфіналізування договору про злуку".

Цього разу досвідчені галицькі правники й депутати колишнього імперського парламенту недвозначно наголосили, що "до часу, коли зберуться установчі збори з'єдненої Республіки, законодавчу владу на території бувшої Західно-Української Народної Республіки виконує Українська Національна Рада". Відповідно цивільне й військове врядування на західноукраїнських теренах, фактично на невизначений термін, мав здійснювати Державний секретаріат [7, с. 68]. Таким чином, гучно розрекламована й очікувана "злука" ЗУНР з УНР на практиці могла увінчатися лише створенням аморфної конфедерації двох українських державностей, які до того ж спиралися на суттєво відмінні суспільно-політичні й особливо економічні засади. За браку належної політичної волі до реального об'єднання роздільність владних структур рано чи пізно мала призвести до серйозних міжнародно-політичних ускладнень.

Наступного ж дня після станіславського рішення УНРади – 4 січня 1919 р. відбулося призначення нового уряду ЗУНР, де Л.Цегельський обійняв посаду секретаря без портфеля і керуючого справами Державного секретаріату закордонних справ на час участі В.Панейка в роботі Паризької мирної конференції. Новому керівникові західноукраїнської дипломатії вдалося добитися гарантій від прибулої до Галичини делегації УНР на чолі з полковником Миколою Шаповалом (молодший брат організатора антигетьманського повстання – Микити Шаповала) про збільшення обсягів військово-технічної допомоги у війні з Польщею. А 16 січня 1919 р. в складі державної делегації ЗУНР Л. Цегельсь-

кий виїхав до Києва, де взяв участь в урочистому проголошенні Акту злуки ЗУНР з УНР (саме Л. Цегельському було вручено від імені уряду УНР Універсал Директорії про злуку) і був призначений заступником міністра закордонних справ УНР, що мало символізувати єдність Сходу і Заходу України (призначення виявилось формальним, оскільки Л.Цегельський до Києва не переїхав).

Таким чином, вихід західноукраїнської держави на міжнародну арену значно ускладнювався українсько-польською боротьбою за Львів, яка почалася 1 листопада 1918 р. і швидко переросла у повномасштабну українсько-польську війну 1918-1919 рр., окупацією 6-12 листопада 1918 р. румунськими військами Північної Буковини, рішенням міжнародної конференції русинів-емігрантів у Скрантоні (США) 12-18 листопада 1918 р. про входження Закарпаття на федеративній основі до Чехословацької Республіки і вступом чеських військ 15 січня 1919 р. до Ужгорода, а також безальтернативною орієнтацією галицьких лідерів на Австро-Угорщину й Німеччину під час Першої світової війни, що унеможливило офіційні зв'язки Державного секретаріату ЗУНР з урядами країн Антанти і США.

Список використаних джерел

1. Винниченко В. Відродження нації: (Історія української революції, mareць 1917 р. – грудень 1919 р.): В 3 ч. – К.; Відень, 1920. – Ч.3. – 535 с.
2. Деникин А. Очерки русской смуты. Т.IV. – Берлин, 1926.
3. Камінюк М. До характеристики зовнішньої політики ЗУНР: (3 нагоди X річниця галицьких подій) // Більшовик України. – 1928. – № 21-22. – С.38-50.
4. Карпенко О.Ю. Імперіалістична інтервенція на Україні. 1918-1920. – Львів: Вид-во Львів. держ. ун-ту, 1964. – 256 с.
5. Кучабський В. Польська дипломатія і східно-галицьке питання на Паризькій мирній конференції в 1919 // Дзвони. – 1931. – № 1. – С.109-122.
6. Левицький К. Дипломатична діяльність ЗУНР (1918-1923) // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1938. – № 11. – С. 3 – 4.
7. Лозинський М. Галичина в роках 1918-1920. – Відень, 1922. – 228 с. – (Укр. революція: Розвідки і матеріали; Кн.5).
8. Павлюк О.В. Боротьба України за незалежність і політика США (1917-1923). – К.: Видавничий дім "KM Academia", 1996. – 188 с.
9. Павлюк О. Зовнішня політика ЗУНР // Київська Старовина. – 1997. – № 3-4. – С.114-138.
10. Симоненко Р.Г. Імперіалістична політика Антанти і США щодо України в 1919: Паризька мирна конференція і антирадянська інтервенція на Україні. – К.: Вид-во АН УРСР, 1962. – 440 с.
11. Стахів М. Україна в добі Директорії УНР. [В 7 т.] – Скрантон: Укр. наук.-видавн. б-ка, 1962-1966.
12. Bruski Jan Jacek. Petlurowcy: Centrum Państwowe Ukrainkiej Republiki Ludowej na wychodźstwie (1919-1924). – Kraków: ARCANA, 2000. – 600 p.
13. Dmowsky R. Polityka polska i odbudowanie państwa. Z dodaniem memoriału "Zagadnienia środkowo- i wschodnioeuropejskie" i innych dokumentów polityki polskiej z lat 1914-1919. – Warszawa, 1925.
14. Elcock Howard. Portrait of a Decision. Council of Four and the Treaty of Versailles. – London, 1972.
15. Galicyjska Socjalistyczna Republika Rad. Ocupacja Małopolski (Galicii) Wschodniej przez Armie Czerwoną w 1920 roku. – Torun: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2006. – 229 p.
16. Hunczak Taras. Sir Lewis Namier and the Struggle for Eastern Galicia. 1918-1920 // Harvard Ukrainian Studies. – 1977. – № 2. – P. 12-15.
17. Juzwenko A. Polska a "biała" Rosja (Od listopada 1918 do kwetnia 1920). – Wrocław-Warszawa: Polska Akademia Nauk. Instytut Historii, 1973. – 296 p.
18. Miller David H. My Diary at the Conference of Paris. Vol. IV. – N.Y., 1924.
19. Piłsudski J. Pisma zbiorowe. T.V. – Warszawa, 1937. – 270 p.
20. The Intimate Papers of Colonel House. Vol. IV. – Boston: Houghton Mifflin Company, 1928.
21. Wandycz Piotr S. The United States and Poland. – Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1980. – 465 p.

Надійшла до редколегії 05.06.13

В. Головченко, д-р політ. наук, проф.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ВИХОД ЗАПАДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ НА МІЖДУНАРОДНУ АРЕНУ: ДОСТИЖЕННЯ І ПРОСЧЕТИ

В статтю розглядаються малоизвестні обставини виходу Західно-Української Народної Республіки на арену міжнародної діяльності. Особое внимание уделено выясненню места западно-українського питання в післявоєнних планах державств Антанти і США.

Ключевые слова: внешняя политика, восстание, государство, дипломатия, нация.